

# Lottahistoria-sarjan onnistunein osa – puutteineenkin

Kaarle Sulamaa

**Tiina Kinnunen:** *Kiitetyt ja parjatut – Lotat sotien jälkeen.* Otava 2006. 301 s.

Suomen Lottaperinneliitto ilmoitti vuonna 1999 kirjoituttavansa Lotta Svärdin historian ”uudelleen”. Tätä varten liitto keräsi myös laajan tieteellisen neuvottelukunnan, jonka rooli sarjan tähänastisten osien sisällön suhteen on jäänyt hämäräksi. Esimerkiksi sarjan ensimmäisessä osassa on sellaisia sanakäänteitä ja muita tyyllisiä ja sisällöllisiä heittoja, joiden suhteen tie-

teellisen neuvottelukunnan – jos sellainen varta vasten on kerätty – olisi luullut olleen kriittisempi.

Asia erikseen on se, miksi lottien historia pitäisi kokonaisuudessaan kirjoittaa uudelleen, puhumattakaan siitä, *miten* ja *millaisilla voimilla* se tehdään. Lotta Svärdistä on jo monta kokonaisuutystä – niistä tärkein Vilho Lukkarisen *Suomen lotat* (1981). Lukkarinen kommentoikin Lottaperinneliiton käynnistämää tutkimushanketta *Sotaveteraani*-lehdessä (4/2005) seuraavasti:

”Väittämä aukosta Lotta Svärd -järjestön historian tutkimuksessa ei pidä paikkaansa, koska järjestön kokonaishistoria on varsin tarkkaan tutkittu ja tulokset julkaistu. Teokseen on alkulauseen kirjoittanut ’Lottien Suomi’ -projektin tieteellinen neuvottelukunta. Siinä todetaan, että ’...kun suojeluskuntien historiaprojektin oli jo hyvässä vauhdissa, oli tarve saada sen rinnalle myös tutkittua tietoa lottajärjestön toiminnasta.’ Näin neuvottelukunta mitätöi mm. allekirjoittaneen vuonna 1981 ilmestyneen Lotta Svärd -järjestön kokonaishistorian ’Suomen lotat’. Väite on aika outo, koska teostani ja siinä olevaa faktatietoa on lainattu laajalti myöhemmissä lottatutkimuksissa ja esityksissä muukaan luettuna tämän projektin tutkimukset.”

Yritys kirjoittaa järjestön historia uudelleen olisi ollut perusteltua, mikäli se olisi tehty täysin uudella tavalla, mihin olisi mahdollisuus laajaa poikkitieteellisyyttä ja muita tieteenaloja ja niiden asiantuntija-apua hyväksikäyttämällä. Nyt kirjoittajiksi näkyvä valitun etupäässä lotista opinnäytetöitä tekeviä (tai tehneitä) nuoria naisia. Uudelleenkirjoituksessa on tähän asti tarkasteltu järjestön syntyvaiheita, minkä jälkeen sarjassa hypättiin sota-ajan ”kansatieteelliseen” tutkimukseen. Väliin jää paitsi ajallisesti pitkä jakso lisäksi monta sellaista järjestön ideologiaan ja kulttuuriseen pohjaan liittyvää puolta, joita olisi ollut korkea aika tarkastella, mikäli järjestön historiaa todellakin halutaan tai katsotaan välttämättömäksi kirjoittaa ”uudelleen”.

Esimerkiksi 1920-luvulla voimassa olleesta miehen edusmiesoikeudesta, joka vaikutti myös lotan suhteeseen suojeluskuntalaiseen, ei uuden sarjan ensimmäisessä osassa ole nähdäkseen sanaakaan. Liioin siinä ei ole viititty eritellä selkeitä esikuvallisia yhteyksiä *muihin naisryhmiin* esimerkiksi marttoihin, partioon, nais(asia)yhdistyksiin tai Punaisen Ristin sairaanhoitajattariin, eikä liioin esimerkiksi sitä ideologista suunnanmuutosta, joka järjestössä tapahtui 1920-luvun puolivälissä. Sen sijaan siihen on mahdutettu kaikenlaisia epäkypsiä ja epätieteellisiä väittämiä, vaikka esipuheessa väitetäänkin teoksen olevan ”itsestään selvästi” tieteellistä historiantutkimusta. Sarjan toisessa osassa taas koetetaan (mielestäni lapsellisella tavalla) osoittaa ”myytin” ja ”todellisuuden” välinen vastakaisuus Lotta Svärdissä.

Nyt ilmestynyt kolmas osa, Tiina Kinnusen tarkastelu lottien sotien jälkeisistä vaiheista, on sarjan tähän mennessä onnistunein osa. Lisäksi Kinnusen teos puoltaa parhaiten paikkaansa jo siitä syystä, että sotien jälkeistä ”lotta-historiaa” ei ole sanottavammin vielä tutkittu. Kyseessä on siis eräänlainen peruskartoitus.

## White Lady ja taustatyö

Kinnunen nostaa työssään esiin lottahistorian kirjoittamiseen liittyviä yleisiä piirteitä, mikä on ansiokasta jo sinänsä. – Kuten Kinnunen toteaa, Lotta Svärd on ollut suosittu tutkimusaihe yliopistoissa pro gradu -tasoisten töiden aiheena, mutta ”väitöskirjataseista tai sitä vastaavaa tutkimusta on tehty toistaiseksi vähän”. Aihe onkin ollut monin tavoin ristiriitainen ja rasisiteinen. Tähän on vaikuttanut myös se, että nyt elossa olevien lottien mielestä kyseessä on (tai tulisi olla) melkein puhdas sotahistoria, jolloin lottia tulisi tutkia vain vuosien 1939–1944 näkökulmasta, mieluiten vielä kenttälottien (ja heidän työsuoritustensa) näkökulmasta. Kuten Kinnunen toteaa, näin ei kuitenkaan ole aiheellista tehdä; ”lottien historiaa ei voi tarkastella yksinomaan vuosien 1939–1944 sotahistoriana, vaikka lottahistorian esityksissä näin usein tehdäänkin”.

Kinnunen tarkastelee lottia sotien jälkeisessä Suomessa – ei niinkään heidän elämänsä vaiheidensa kautta, mikä olisikin melko mahdoton tehtävä, vaan ennen muuta sen kautta, minkälaisia lottahistorian esityksiä lotat itse ovat luoneet ja miten he toisaalta ovat vastaanottaneet muiden tekemiä tulkintoja. Tutkimusaineistona ovat ennen muuta sanoma- ja aikakauslehdistö, kaunokirjallisuus, Ylen äänitarkisto ja haastattelut, jotka on tehty tätä hanketta varten Turussa ja Joensuussa.

Työtä varten on nähty paljon vaivaa: kaunokirjallisuuden ja elokuvien lottakuvien lisäksi teoksessa käydään lävitse sotien jälkeistä lottakeskustelua, joka usein oli kylläkin melko pinnallista ja mustavalkoista. Vapaaehtoisina toimineet naiset häpäistiin (sekä poliittisesti että siveellisesti) hävityksi koetun sodan jälkeen, minkä käänteisreaktiona (rivi)lotat puolestaan alkoivat linnoittautua yhä enemmän sellaisten argumenttien taakse kuin, että järjestöllä ei ollut mitään tekemistä minkäänlaisten arvojärjestelmien kanssa ja että kyseessä oli pelkkä konkreettinen työ, ts. maanpuolustustyö ja huoltotyö – eikä mitään muuta. Jopa yhteys valkoiseen Suomeen, uskoon ja porvarilliseen maailmankatsomukseen haluttiin sivuuttaa.

Kinnunen tuo hyvin esiin sen, miten matalaa profiilia lottien perillinen Suomen Naisten Huoltosäätiö (nyk. Lotta Svärd Säätiö) ja sen ylläpitämä Työmaahuolto pitivät sotien jälkeisenä aikana. Matalasta profiilista johtuen kaikki lotat eivät vuosikymmeniin olleet edes tietoisia koko säätiön olemassaolosta. Osuvasti Kinnunen on myös huomioinut säätiön talossa toimineen ra-

vintolan "White Lady" sisältämän piiloviestin; kuten Kinnunen toteaa, varsinkaan englantia taitamattomille "nimeen sisällytynyt poliittinen viesti ei avautunut".

Lottiin liittyy enemmän ristiriitoja kuin esimerkiksi suojeluskuntiin. Nämä ristiriidat ovat osin järjestön omaa, sisäistä perua, osin sotien jälkeen tuotettuja. Kuten Kinnunen toteaa, "lotta loukanneet esitykset jättivät todistamisen taakan, minkä vuoksi lottahistorian esityksissä korostuu velvollisuuden täyttäminen". Samalla Kinnunen tuo taitavasti esiin sen, että mitään ristiriidatonta lottakuvaa ei koskaan ole ollut olemassakaan. Jokin puoli järjestön olemuksesta on aina jäänyt niin sanotusti marginaaliin. "Mitä jää marginaaliin tämän hetken hallitsevassa lottakuvassa?" Kinnunen kysyy ja vastaa: "esitysten painoutuessa sota-aikaan hämärtyy Lotta Svärdin paikka 1920- ja 1930-lukujen Suomessa, jossa kipuillen alettiin rakentaa kansallista yhtenäisyyttä traagisen sisällissodan jälkeen."

### *Poliittinen järjestö?*

Kinnunen sivuaa työssään myös lottien järjestäytymistä veteraanijärjestöihin tuoden esiin lähinnä Rintamanaisten Liiton. Rintamatunnuksen saaneiden naisten järjestäytyminen eri veteraaniliittoihin on kuitenkin mutkikkaampi kysymys, johon tuo valaistusta ensi maaliskuussa ilmestynyt Suomen Sotaveteraaniliiton 50-vuotishistoria. Hallitseva jako suurten veteraanijärjestöjen kentällä oli 1960–1970-luvuilla se, että Rintamamiesveteraanien liitto ei hyväksynyt sotatoimialueella toimineita naisia jäsenikseen (eikä edes veteraaneiksi), kun taas Suomen Sotaveteraaniliitto luki heidät veteraaneiksi ja hyväksyi siten (varsinaisiksi) jäsenikseenkin. Tästä syystä myös lottien perillisen Suomen Naisten Huoltosäätiön (nyk. Lotta Svärd Säätiön) avustustyö kanavoitui nimenomaan Sotaveteraaniliiton kautta – pitkään vielä silloinkin, kun Rintamanaisten Liitto oli jo perustettu (1980).

Kinnunen jättää problematisoimatta myös lottaperinnetyön, jota tätä nykyä tekee kaksikin liittoa (joista toinen on käsillä olevan työn tilaaja). Lottaperinne on jo käsitteenä ongelmallinen, vaikka entisiä (sotasukupolven) lottia onkin vielä jonkin verran elossa. Ongelmallisuudella en tarkoita sitä, että Suomen geopoliittinen asema tai sen puolustusvoimat olisivat erilaiset kuin ensimmäisen maailmansodan jälkeen, vaan sitä, että kaikki järjestön henkiset ja kulttuuriset rakennusaineet ovat joko kadonneet tai muuttuneet

niin vahvasti, että mitään Lotta Svärdiä ei kerta kaikkiaan voisi meidän päiviemme Suomessa olla olemassa. Tämä liittyy siihen purkamatta jääneeseen asiaan, että liioon ennen ensimmäistä maailmansotaa ei lottatyypistä toimintaa olisi voinut olla; massajärjestäytyminen alkoi Suomessa vasta 1800-luvun jälkipuoliskolla, jolloin myös sananmukaisesti luotiin Suomi kansakuntana. – Ajatus siitä, että lotat olisivat jonkin (lähes esihistoriasta alkavan ja hamaan tulevaisuuteen ulottuvan) Suomen naisten "maanpuolustustoiminnan" yksi lenkki, oli kylläkin maailmansotien välisessä propagandassa käyttökelpoinen ajatus, mutta tieteellistä tarkastelua se ei kestä. Tämän lisäksi Lotta Svärd oli olemukseltaan paljon muutakin (ja paljon enemmän) kuin pelkkä maanpuolustusjärjestö, vaikka tätä ei halutakaan aina nähdä – saati myöntää.

Hallituvia kysymyksiä sotien jälkeisessä lottakeskustelussa ovat olleet toisaalta järjestön suhde politiikkaan (mukaan lukien suhde kansallissosialistiseen Saksaan), toisaalta lottien (sukupuoli)siveellisyys. Järjestön vastustajien mielestä kyseessä olivat "fasistit" ja "huorat" – entisten lottien mielestä taas kyseessä oli *täysin epäpoliittinen* (maanpuolustus)työ, johon siveellisyyskysymykset liittyvät aivan yhtä vähän tai paljon kuin mihin tahansa muuhun työhön. Molemmat kysymykset, ts. kysymys lottien poliittisuudesta ja siveellisyydestä, ovatkin tuottaneet loputonta, monentyylistä ja -tasoista keskustelua, jossa ei tunnuta koskaan päästyn mihinkään tulokseen. Vaikka ns. yleiset asenteet näyttävät 1980-luvulta lottia kohtaan kääntyneen myönteiseksi, nämä hedelmättömät kysymyksenasettelut tuntuvat edelleen hallitsevan lottakeskustelua. Kinnusen mielestä tähän keskusteluun on (itsensä loukatuiksi kokeneiden) lottien taholta jäänyt ns. todistamisen taakka. Akateemisen tutkimuksen kannalta on kuitenkin (ja tietenkin) aivan samantekevää, millainen mielipide on milloinkin hallitseva.

Kinnusen teoksessa on pientä viimeistelemättömyyttä. Esimerkiksi alaviitenumerot ovat milloin ennen välimerkkiä, milloin välimerkin jälkeen – joskus samallakin sivulla. Tämä ei tietenkään vaikuta itse sisältöön, josta osa on jo hyvin tunnettua, osa vanhoja "totuuksia" nyansoivaa tai jopa tarkistavaa. Analysoiva osuus jää melko pieneksi, mikä toisaalta on jossain määrin ymmärrettävää; kun tutkittavana on aikaisemmin lähes kartoittamaton alue, aikaa analyysin tekoon kaikesta ei usein jää, mikäli tutkimusta ei venytetä vuosia (tai jopa vuosikymmeniä) kestäväksi.

Paras analyysiosuus Kinnusen teoksessa liittyy mielestäni naiseen kansakunnan representatona, minkä kautta myös kaunokirjallisuuden lottakuvia voidaan tulkita. Tällaiseen suuntaan lottatutkimusta olisi ollut syytä suunnata jo ai-

koja sitten – loputtoman tapahtumahistoriallisen kuvailun sijaan.

*Kirjoittaja on valtiotieteiden tohtori ja filosofian maisteri.*